

« زن و مطالعات خانواده »

سال دوم - شماره ۷ - بهار ۱۳۸۹

ص ۱۳۲ - ۱۲۱

تدوین محتوای مشاوره قبل از ازدواج بر مبنای شناسایی عوامل و مهارت‌های معنوی و اخلاقی پیش‌بینی‌کننده ازدواج موفق در بین زوج‌های تبریز

پرویز کریمی ثانی^۱

دکتر معصومه اسمعیلی^۲

دکتر محمد رضا فلسفی نژاد^۳

دکتر عبدالله شفیع آبادی^۴

دکتر کیومرث فرحبخش^۵

کبری احيائی^۶

چکیده

هدف اصلی این مطالعه، تدوین محتوای مشاوره قبل از ازدواج بر مبنای شناسایی عوامل و مهارت‌های معنوی و اخلاقی پیش‌بینی‌کننده ازدواج موفق در بین زوج‌های تبریز است.

روش: در پژوهش حاضر از روش نظریه زمینه‌ای - که یکی از روش‌های تحلیل داده‌های کیفی است استفاده شده است. جامعه آماری شامل کلیه زوجین مراجعه‌کننده به مراکز بهداشت شهر تبریز در سال ۱۳۸۹ است. ۴۰ نفر از زوجین مراجعه‌کننده به مراکز بهداشت شهر تبریز انتخاب شدند. برای انتخاب مشارکت‌کنندگان از روش نمونه‌گیری هدفمند استفاده گردید. تکنیک عمده برای جمع‌آوری داده‌ها، مصاحبه نیمه استاندارد یا نیمه ساختاریافته بود.

---

۱. دانشجوی دکتری مشاوره دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران.

۲. استادیار دانشگاه علامه طباطبائی تهران.

۳. استادیار دانشگاه علامه طباطبائی تهران.

۴. استاد دانشگاه علامه طباطبائی تهران.

۵. استادیار دانشگاه علامه طباطبائی تهران.

۶. کارشناسی ارشد مشاوره.

یافته‌ها: داشتن صداقت، صبور بودن، اخلاق نیکو، پاک بودن، وفاداری، داشتن ایمان و توجه به اعتقادات، مسئولیت‌پذیری، توجه به ارزش‌ها، احترام گذاشتن و گذشت، تفاهم در مسئله پوشش، تشابه آداب و رسوم فرهنگی، توجه به مسائل معنوی مخصوصاً تشابه و تفاهم در اعتقادات و فعالیت‌های مذهبی، پای‌بندی به خانواده و توجه و احترام به خانواده به‌خصوص پدر و مادر از جمله عوامل معنوی و اخلاقی ضروری در انتخاب همسر در جهت دستیابی به ازدواج موفق است. کسب مهارت‌هایی نظیر درست صحبت کردن، احترام متقابل، اخلاق نیکو، درک طرف مقابل، گذشت، صبر، قانع بودن، صداقت و مسئولیت‌پذیری و خودشناسی مورد تاکید زوجین موفق بود.

نتیجه‌گیری: توجه به معیارها و مهارت‌های معنوی و اخلاقی در هنگام ازدواج و مشاوره قبل از ازدواج می‌تواند نقش زیادی در دستیابی به ازدواج موفق داشته باشد.

واژگان کلیدی: مشاوره قبل از ازدواج، ازدواج موفق، عوامل و مهارت‌های معنوی و اخلاقی، نظریه

زمینه‌ای

مقدمه

چارچوب نظری برنامه مشاوره قبل از ازدواج ریشه در مبانی مربوط به علوم پیش‌گیری^۱ دارد. فراهم نمودن بینش و آگاهی به منظور پیش‌گیری از اختلالات فردی و بین فردی یکی از اهداف اساسی علوم پیش‌گیری محسوب می‌شود. در این راستا مشاوره قبل از ازدواج در بالای سرچشمه قرار دارد و با زوجین قبل از این‌که مشکلات افزایش پیدا کنند و جدی‌تر شوند به تعامل سازنده می‌پردازد (کوی و همکاران، ۱۹۹۳ به نقل از: لارسون^۲، ۲۰۰۴). هالفورد و همکاران مشاوران را تشویق می‌نمایند که محتوای برنامه مشاوره را بر اساس خصوصیات زوجین و نیازهای خاص آن‌ها هماهنگ و هم‌تا سازند. یکی از روش‌های تعیین محتوا و فعالیت‌های مشاوره قبل از ازدواج توجه به عوامل پیش‌بینی‌کننده قبل از ازدواج در مورد پیش‌بینی کیفیت زندگی زناشویی و ازدواج موفق می‌باشد. پژوهش حاضر با الگوگیری از این شیوه با استفاده از پژوهش کیفی به شیوه نظریه زمینه‌ای به تدوین محتوای مشاوره قبل از ازدواج بر مبنای شناسایی عوامل معنوی و اخلاقی پیش‌بینی‌کننده ازدواج موفق در بین زوج‌های تبریز پرداخته است. این الگو متأثر از شیوه برنامه غنی‌سازی/ آمادگی می‌باشد. زیر بنای نظری این برنامه بر اساس این فرض استوار است که کیفیت روابط زناشویی و ازدواج موفق می‌تواند از طریق عوامل قبل از ازدواج پیش‌بینی شود (نقل از: السون و السون - سیگ^۳، ۱۹۹۹). روی‌کرد پیش‌گیرانه این برنامه بر شناسایی عوامل مرتبط با موفقیت زناشویی، ارزیابی زوجین در مورد آن عوامل، ارائه بازخورد زوجین و تمرین‌های ارائه شده

1. Prevention sciences
2. Larson
3. Olson & Olson-sigg

جهت کمک به زوجین در مواجهه با حیطه‌های مشکل می‌پردازد. یکی از نقاط ضعف برنامه غنی‌سازی توجه کمتر به عوامل بافتی بویژه عوامل معنوی و اخلاقی است. در فرهنگ‌های آسیایی داشتن مذهب یک ارزش محسوب می‌شود بر این اساس انتقال بین نسلی جهت گیری مذهبی در خانواده‌های آمریکایی آسیایی تبار قابل پیش‌بینی می‌باشد و در یک جهت‌گیری کلی می‌توان انتظار داشت که فرزندان افراد مهاجر نسبت به مذهب ارزش قایل خواهند شد و مذهب باعث افزایش رضایت از ارتباط برای آن‌ها می‌شود نهایتاً می‌توان مذهب را به عنوان یک متغیر پیش‌بینی کننده مهمی در روابط بین نژادی در زمینه رضایت زناشویی در نظر گرفت. مذهب، نژاد و قومیت، سن و تحصیلات خصوصیات عمده در درون بافت ازدواج هستند. این خصوصیات با فعالیت‌هایی که زن و شوهر با هم انجام می‌دهند ارتباط داشته و بر آن تاثیر می‌گذارد زمانی که زن و شوهر در هر یک از این ابعاد و خصوصیات بطور معناداری با هم تفاوت داشته باشند میزان طلاق افزایش و سودمندی‌های ناشی از ازدواج کاهش می‌یابد (لهرر، ۲۰۰۶). زوج‌های موفق نسبت به یکدیگر بردبار هستند. آن‌ها درک می‌کنند که احتمال خطا کردن همسرشان و خودشان نیز وجود دارد. زوج‌های موفق بر پایه اعتماد متقابل تشریک مساعی می‌کنند. در یک زندگی زناشویی موفق و با دوام زن و شوهر به یکدیگر احترام می‌گذارند. در این گونه زندگی هر یک از همسران ویژگی‌های یا توانایی‌های قابل احترامی را در دیگری می‌یابد (نظری، ۱۳۸۹ ص ۱۳۱). هیتون (۱۹۸۴) در تحقیقات خویش به این نتیجه دست یافت که تفاوت در میزان شادی بخش بودن زندگی زناشویی بین زوجین دارای مذهب مشابه و زوجین دارای مذهب متفاوت وابسته به سطح مذهبی بودن افراد دارد بدین صورت که اشخاص دارای مذهب متفاوت سطح پایین‌تری از مذهبی بودن را نشان می‌دهند و همین مسئله با افزایش اختلافات زناشویی همبستگی پیدا می‌کند. پژوهش رضویون (۱۳۷۷) تحت عنوان بررسی مقایسه‌ای معیارهای همسرگزینی دختران مقیم در شبانه‌روزی حمایتی و دختران مقیم در خانواده و بررسی موانع ازدواج دختران مقیم در شبانه‌روزی حمایتی سازمان بهزیستی نشان داد که دختران خانواده به میزان پای‌بندی خواستگار به اعمال مذهبی، شغل خواستگار، هم دین بودن، پذیرش مشکلات در دوران زندگی خانوادگی، عشق و تمایل شدید به خواستگار، کار ثابت، ثبات زندگی والدین خواستگار و هماهنگی طبقه اقتصادی اهمیت بیش‌تری نشان داده‌اند. افزایش میزان طلاق در کنار مدت طولانی دوره نامزدی برای افراد و سردرگمی افراد و خانواده‌ها در نحوه انتخاب همسر مورد نظر برای زندگی آینده فرزندان و افزایش آمار طلاق در سال‌های اولیه ازدواج ضرورت تحقیق در مورد عوامل پیش‌بینی کننده ازدواج موفق با کیفیت زندگی زناشویی مطلوب بر اساس جنبه‌هایی از روابط قبل از ازدواج و نیز ضرورت تدوین محتوای بومی برای مشاوره قبل از ازدواج را ایجاب می‌نماید. مشاوره قبل از ازدواج باید زوجین را برای زندگی مسئولانه و صادقانه پایدار آماده سازد. سهم زوجین شرکت کننده در

کلاس‌های مشاوره قبل از ازدواج در ایران تنها آموزش تنظیم خانواده است (نقل از: فرنام، ۱۳۸۳). سوکولسکی و هندریک^۱ (۱۹۹۹) با استفاده از پژوهش کیفی به بررسی عوامل تاثیرگذار بر شکل‌گیری ازدواج موفق از دید زوجین پرداخته‌اند موضوعات و عوامل زیادی از طرف زوجین مطرح گردید که عبارت بودند از: تعامل، تعهد دادن به ازدواج و یکدیگر، معنویت، اعتماد، عشق، دوستی، کار، همکاری و خوش خلقی. بر اساس نتایج پژوهش‌های مختلف عوامل معنوی و اخلاقی موثر بر از هم پاشیدگی زندگی زناشویی و طلاق عبارتند از: عصبانیت (بوچارد^۲، لویزیر^۳ و سابورین^۴، ۱۹۹۹) تعامل منفی، کناره‌گیری، انزوا و عدم ارزش‌گذاری (مارکمن و هالوگ^۵، ۱۹۹۳) افزایش حالات دفاعی، بالاتر بودن میزان خصومت نسبت به صمیمیت، نارضایتی نسبت به شخصیت و عادت‌های همسر، عدم تشابه مذهبی، نبود وجدان و حس وظیفه‌شناسی، (استانلی^۶، ۲۰۰۱) ضعف اعتقادات مذهبی و اختلالات روان‌پزشکی شدید (کیگین^۷، ۲۰۰۵).

بر اساس نتایج پژوهش‌های مختلف و تاثیر مهم عوامل معنوی و اخلاقی در زندگی زناشویی و با توجه به جایگاه بسیار مهم مذهب و اخلاق در بین ایرانیان و مردم آذربایجان شرقی، بر این اساس هدف اصلی این مطالعه، تدوین محتوای مشاوره قبل از ازدواج بر مبنای شناسایی عوامل و مهارت‌های معنوی و اخلاقی پیش‌بینی‌کننده ازدواج موفق در بین زوج‌های تبریز است. جهت به‌دست آوردن اطلاعات بومی در این زمینه باید از روش‌های مناسب و عمقی‌نگر استفاده نمود. بدین جهت به منظور دستیابی به اطلاعات گسترده بومی از پژوهش کیفی به روش نظریه‌زمینه‌ای استفاده گردید. در روش نظریه‌زمینه‌ای، محقق با نظریه‌ای پیش‌انگاشته، شروع نمی‌کند، ترجیحاً با حوزه‌ای از مطالعه شروع می‌کند، تعامل زیادی با محیط و افراد دارد و با توجه به همه جوانب و فرهنگ محیط از انبوهی از داده‌ها به شکلی سیستماتیک وجوه اشتراک را استخراج کرده و بر اساس آن به نظریه‌پردازی در حوزه پژوهش خود می‌پردازد (گلaser^۸، ۲۰۰۱).

با توجه به مطالب ذکر شده سوال پژوهش عبارت بود از: کدام عوامل و مهارت‌های معنوی و اخلاقی پیش‌بینی‌کننده ازدواج موفق در بین زوج‌های تبریز است.

روش

- 1 Sokolski & Hendrick
2. Bouchard
3. Lussier
4. Sabourin
5. Markman & Hahlweg
- 6 Stanley
7. Kigin
8. Glaser

در پژوهش حاضر از روش نظریه زمینه‌ای - که یکی از روش‌های تحلیل داده‌های کیفی است جهت تحلیل داده‌ها استفاده شده است. نظریه زمینه‌ای در سال ۱۹۶۷ توسط گلاسر و استروس، به جامعه علمی معرفی شد. گلاسر و استروس معتقدند، نظریه زمینه‌ای یک روش استقرایی است که از داده‌هایی که به‌طور منظم از پژوهش اجتماعی بدست می‌آید، نظریه تولید می‌کند (گلاسر، ۲۰۰۱). بطور کلی مراحل انجام نظریه زمینه‌ای عبارتند از: تدوین پرسش‌های پژوهش، گردآوری داده‌ها، کدگذاری داده‌ها در سه مرحله، کدگذاری باز، کدگذاری محوری، کدگذاری انتخابی، نوشتن یادداشت تحلیلی: ثبت اندیشه‌ها و تفسیر خود از داده‌ها و نگارش و تدوین تئوری (منصوریان، ۱۳۸۶). در پژوهش حاضر مراحل فوق با تحلیل‌های لازم انجام گردید. تکنیک عمده مورد استفاده برای جمع‌آوری داده‌ها، مصاحبه نیمه استاندارد یا نیمه ساختاریافته^۱ بود. در پژوهش کیفی اغلب از مصاحبه‌های نیمه ساختاریافته استفاده می‌شود توالی پرسش‌ها برای همه شرکت کنندگان مثل هم نیست (هومن، ۱۳۸۵ص ۱۱۴). جامعه آماری شامل کلیه زوجین مراجعه کننده به مراکز بهداشت شهر تبریز در سال ۱۳۸۹ است. ۴۰ نفر از زوجین مراجعه کننده به مراکز بهداشت شهر تبریز انتخاب شدند. برای انتخاب مشارکت‌کنندگان از روش نمونه‌گیری هدفمند استفاده گردید. موفق بودن و شاد بودن زوجین متاهل به‌صورت خود تعریفی (گزارش شخصی) و بر اساس چارچوب نظریه پدیده شناسی به‌دست آورده شد. در عین حال به منظور انتخاب دقیق‌تر زوجین موفق از مقیاس سازگاری زن و شوهر (DAS) نیز استفاده گردید. این مقیاس در سال ۱۹۷۶ توسط اسپینر، برای سنجش میزان سازگاری زوجی (زن و شوهر) تهیه شده است و دارای ۳۲ سوال است (ثنایی، ۱۳۷۹). هم‌چنین نمونه مورد نظر از بین زوجینی که در دهه ۱۳۸۰ (از سال ۱۳۸۰ تا سال ۱۳۸۸) ازدواج کرده و بیش از یک سال از ازدواج شان می‌گذرد انتخاب شدند. برای رسیدن به معیار قابلیت اعتماد (معادل اعتبار و روایی در تحقیقات کمی)، از سه تکنیک متعارف و بسیار مرسوم (کوال و برینکمن، ۲۰۰۹) استفاده به عمل آمد که عبارتند از: اول: کنترل یا اعتباریابی توسط اعضاء، دوم: مقایسه‌های تحلیلی و سوم: استفاده از تکنیک ممیزی.

یافته ها

جنسیت	میانگین سن	میانگین اختلاف سنی	میانگین سالهای ازدواج	نحوه آشنایی	میانگین ماههای دوران آشنایی	تحصیلات	تعداد فرزندان
زن	۲۶.۵۸	۲.۶۶	۴.۹۶	۹ زوج نسبت خانوادگی	۶ ماه	۲۳ نفر لیسانس	۱۰ زوج فاقد فرزند
				۱۵ زوج رفت و آمد خانوادگی		۸ نفر فوق لیسانس	
مرد	۳۰.۵۴	۲.۶۶	۴.۹۶	۱۰ زوج هم دانشگاهی یا همکار	۶ ماه	۹ نفر پایین تر از لیسانس	۳۰ زوج دارای ۲ فرزند یا کمتر
				۶ زوج معرفی دیگران		۳۳ نفر فوق لیسانس	
						۴ نفر پایین تر از لیسانس	
						۳ نفر لیسانس	

مشخصات افراد نمونه پژوهشی

جدول شماره (۱): خصوصیات مشارکت کنندگان در پژوهش

نتایج به دست آمده از مصاحبه‌ها

از مجموع ۴۰ مصاحبه ۲۲۰ کد آزاد در ارتباط با عوامل مختلف معنوی و اخلاقی تاثیرگذار بر ازدواج موفق بر اساس سوالات مطرح شده استخراج گردید.

عوامل معنوی و اخلاقی ضروری در انتخاب همسر

بر اساس اطلاعات به دست آمده از مصاحبه و کدگذاری آزاد و کدگذاری محوری در زمینه عوامل معنوی و اخلاقی ضروری در انتخاب همسر، ۷۷ کد آزاد استخراج گردید. که به ترتیب عوامل زیر بیش تر مورد تاکید بودند: صداقت، اخلاق نیکو، ایمان و اعتقادات مشابه، شناخت خصوصیات اخلاقی، تشابه

مذهبی، احترام متقابل، مسئولیت‌پذیری، توجه به ارزش‌ها، صبور بودن و گذشت، پاک بودن و وفاداری. زوجین به مسائل معنوی و اخلاقی در ازدواج و انتخاب همسر بسیار تاکید می‌کنند و در هر عاملی که برای ازدواج مطرح می‌کردند حتما در کنار آن توجه به مسائل اخلاقی و معنوی نیز مطرح بوده است. یکی از زوج‌های موفق می‌گوید: روراست بودن همسر، نزدیکی در ایمان و اعتقادهایمان، داشتن اخلاق نیکو و قلب رئوف و مهربان از جمله عواملی بودند که باعث شد همسرمان را انتخاب کنیم. «زوج دیگری می‌گوید: سه عامل باعث شد همسرمان را انتخاب کنیم اول، صداقت، همسرمان آدم خیلی صادقی بود. دوم، آدم خیلی پاک و درستی بود و سوم محبت و توجه کردن او. این عوامل باعث زیباتر شدن زندگی مان شده است». همچنین یکی دیگر از زوجین می‌گوید: «در وهله اول شوهرم خصوصیات مردانه نظیر مسئولیت‌پذیری، انجام وظیفه را دارا بود همچنین وفاداری او و از همه مهم‌تر رفتار شایسته او باعث شده که او را انتخاب و در کنارش زندگی خوبی داشته باشیم».

نگرش نسبت به ازدواج با تاکید بر مسائل معنوی و اخلاقی (دلیل ازدواج)

بر اساس اطلاعات به دست آمده از مصاحبه و کدگذاری آزاد و کدگذاری محوری در زمینه نگرش نسبت به ازدواج با تاکید بر مسائل معنوی و اخلاقی دارد ۳۷ کد آزاد استخراج گردید که بعد از مرتب شدن در قالب ۲ طبقه محوری دسته بندی شدند. به ترتیب عبارتند از:

۱. تکامل و پیشرفت: کامل شدن، داشتن مسیر جدید، پیگیری اهداف، انسان سازی و پختگی از جمله موارد ذکر شده در این طبقه می‌باشند. یکی از زوجین می‌گوید: «ازدواج باعث تکامل شخصیت و رسیدن به آرامش می‌شود».

۲. توجه به سنت و تشکیل خانواده: تشکیل خانواده، سنت پیامبر، مقدس بودن ازدواج، رسیدن به خدا، دستیابی به ایمان مولفه‌های اشاره شده در این طبقه می‌باشند. یکی دیگر از زوجین در مورد علل ازدواج با تاکید بر سنت و تشکیل خانواده می‌گوید: «اولا عمل به سنت پیامبر، ثانيا نیازهای عاطفی که انسان تنها نمی‌تواند برآورده نماید و بعد از ازدواج ارضا می‌شوند».

تفاوت‌های اخلاقی و معنوی زوجین موفق

در این زمینه ۱۰ کد آزاد استخراج گردید که بیش‌ترین تفاوت‌ها و اختلاف نظر در زمینه پوشش بوده است. ۸ کد استخراج شده مربوط به تفاوت‌ها در زمینه پوشش و ۲ کد دیگر مربوط به میزان راحت بودن در روابط و مقید بودن به آداب و سنن بوده است. در این زمینه یکی از زوجین می‌گوید: «تفاوت‌هایمان بسیار جزئی بود و فقط در مورد پوشش با هم اختلاف نظر داشتیم البته سعی می‌کردیم رعایت کنیم».

پیشنهادات زوجین موفق برای مشاوران در مشاوره قبل از ازدواج در زمینه مسائل معنوی و اخلاقی

در این زمینه ۶ کد آزاد استخراج گردید: «آموزش و بینش دادن در زمینه مسائل اخلاقی با تاکید بر مواردی نظیر اعتماد متقابل زوجین به یکدیگر، آموزش صبر، آگاه سازی در زمینه اهمیت صداقت، تشابه مذهبی و توجه به اعتقادات جزء زیر مجموعه‌های این طبقه می‌باشند. یکی از زوجین خیلی تاکید داشت که مشاوران به افراد در آستانه ازدواج آموزش دهند که در ازدواج و زندگی باید صبر، صداقت، گذشت، احترام متقابل، مسئولیت پذیری، اخلاق نیکو، مهر و محبت ورزیدن به یکدیگر داشته و در تمامی مواقع تکیه گاه همدیگر باشند».

مهم‌ترین شروط معنوی و اخلاقی در دوران آشنایی قبل از ازدواج

در توجه به مسائل اخلاقی و انسانی (کد محوری) بر اساس اطلاعات به دست آمده ۵۴ کد آزاد استخراج گردید. مواردی نظیر احترام به خانواده یکدیگر، صادق بودن، وفادار بودن، معتقد بودن، اعتماد به یکدیگر، توجه به معنویت، آزادی متقابل، مسئولیت پذیری متقابل و اخلاق خوب و محبت نمودن از جمله این شروط بودند. در این زمینه یکی از زوجین موفق می‌گوید: «شرط کردیم همیشه با هم‌دیگر صادق باشیم، احترام هم را نگه داریم و در همه شرایط در کنار هم باشیم».

مهارت های معنوی لازم در آستانه ازدواج

در زمینه مهارت‌های لازم در آستانه ازدواج از دید زوجین موفق (کد محوری)، ۲۴ کد آزاد از مهارت‌ها استخراج گردید که به ترتیب عبارتند از:

مهارت‌هایی نظیر درست صحبت کردن، احترام متقابل، اخلاق نیکو، درک طرف مقابل، گذشت، صبر، قانع بودن، صداقت، مسئولیت‌پذیری و خودشناسی از جمله عوامل ذکر شده در این طبقه بودند. یکی از زوجین موفق می‌گوید: «اولین و مهم‌ترین مهارت‌ها، مهارت صبور بودن است. هم‌چنین مهارت ارتباط برقرار کردن با طرف مقابل، انتقال احساسات عاطفی خود به طرف مقابل، مهارت گذشت کردن و از منیت در آمدن برای ازدواج لازم است».

نحوه توافق در مورد مسائل مذهبی

در مورد نحوه توافق در مورد مسائل مذهبی، اکثر زوجین موفق به علت تشابه در مذهب و تفکر مذهبی با هم مشکلی در زمینه مذهبی نداشتند و تعامل مذهبی آن‌ها منطقی و احترام آمیز بوده است. یکی از زوجین در این زمینه می‌گوید: «کلا ما در مورد تمام مسائل مذهبی و اعتقادی توافق داشتیم و

هم‌فکر بودیم». زوج دیگری می‌گوید: «از لحاظ مذهبی تشابه داشتیم و به باورهای هم‌دیگر احترام می‌گذاشتیم».

نتیجه‌گیری

برای تدوین محتوای مشاوره قبل از ازدواج در زمینه عوامل معنوی و اخلاقی ضروری در انتخاب همسر، مشاورین برای افراد در آستانه ازدواج به مواردی نظیر داشتن صداقت، صبور بودن، اخلاق نیکو، پاک بودن، وفاداری، ایمان داشتن و توجه به اعتقادات، مسئولیت‌پذیری، توجه به ارزش‌ها، احترام گذاشتن و گذشت، تفاهم در مسئله پوشش، تشابه آداب و رسوم فرهنگی، توجه به مسائل معنوی مخصوصاً تشابه و تفاهم در اعتقادات و فعالیت‌های مذهبی، پای‌بندی به خانواده و توجه و احترام به خانواده بخصوص پدر و مادر توجه نمایند. کسب مهارت‌هایی نظیر درست صحبت کردن، احترام متقابل، اخلاق نیکو، درک طرف مقابل، گذشت، صبر، قانع بودن، صداقت و مسئولیت‌پذیری و خودشناسی در بعد مهارت‌های معنوی و اخلاقی مورد تاکید است. مواردی نظیر احترام به خانواده یکدیگر، صادق بودن، وفادار بودن، معتقد بودن، اعتماد به یکدیگر، توجه به معنویت، آزادی متقابل، مسئولیت‌پذیری متقابل و اخلاق خوب و محبت نمودن از جمله مهم‌ترین شروط معنوی و اخلاقی زوجین در دوران آشنایی قبل از ازدواج است. کامل شدن، داشتن مسیر جدید، پی‌گیری اهداف، انسان‌سازی و پختگی، تشکیل خانواده، سنت پیامبر، مقدس بودن ازدواج، رسیدن به خدا، دستیابی به ایمان از جمله دلایل معنوی زوجین موفق برای ازدواج بوده است. بر اساس تازه‌ترین نظر سنجی از جوانان تهرانی درباره معیار و ملاک ازدواج و بهترین زمان ازدواج، ازسوی سازمان ملی جوانان، در موضوع معیارها و ملاک‌های جوانان دختر و پسر در امر ازدواج ۹۷ درصد جوانان خوش اخلاق بودن را یک ملاک مهم می‌دانند. همچنین ۹۴ درصد آنان معتقدند صداقت و روراستی یکی از معیارهای مهم در انتخاب همسر می‌باشد. همچنین ۹۳/۳ درصد جوانان داشتن خانواده سالم و عاری از مشکل فرهنگی اجتماعی را یک ملاک مهم در امر همسرگزینی دانسته‌اند. با این حال ۹۱/۷ درصد نیز می‌گویند که در میان خانواده دختر و پسر تناسب فرهنگی و متانت حرف اول را م‌زند (روزنامه ایران، ۱۳۸۸). نتایج آزمون‌های آماری پژوهش حسینی و همکاران (۱۳۸۴) در مورد معیارهای انتخاب همسر زنان در شرف ازدواج مراجعه‌کننده به مراکز بهداشتی درمانی شهری تابعه دانشگاه‌های علوم پزشکی شهر تهران نشان داد که اکثریت زنان در حیطه وضعیت خانوادگی به «اصالت خانوادگی» با ۶۶/۴ درصد، در حیطه وضعیت ظاهری به «نقص عضو ظاهری» با ۵۵/۶ درصد، در حیطه وضعیت روانی به «صداقت» با ۹۵/۶ درصد، در حیطه وضعیت اقتصادی-اجتماعی به «معاشرتی بودن همسر» با ۶۷/۹ درصد و در حیطه وضعیت فرهنگی-مذهبی به «اعتقاد به برابری زن و مرد» بیش‌ترین و به وضعیت اقتصادی-اجتماعی و فرهنگی مذهبی کمترین اهمیت را

می‌دهند (حسینی و همکاران، ۱۳۸۴). یافته‌های پژوهشی حسین زاده (۱۳۸۹) در زمینه نقش عفت و حیا در رضایت‌مندی زن و شوهر نشان می‌دهد که عفت و حیا در ایجاد و تثبیت آرامش در زندگی نقش عمده‌ای دارد. در مورد عوامل موثر در ازدواج بر اساس پژوهش‌های صورت گرفته در دانشگاه‌های علوم پزشکی ایران (لطیفی و کاملی، به نقل از نوابی نژاد، ۱۳۸۳ ص ۱۷) مواردی نظیر تفاهم اخلاقی، پایداری به اصول اعتقادی، اخلاق نیکو و تفاهم فکری جزء عوامل عمده تاثیرگذار بر ازدواج مشخص شده است. رویزبلات^۱ و همکاران (۱۹۹۹) در پژوهشی در زمینه ازدواج‌های پایدار در شیلی به این نتایج دست یافتند که انعماد، وفاداری و عشق جزء عوامل عمده رضامندی زناشویی محسوب می‌شوند. فنل^۲ (۲۰۰۷) در یک مطالعه طولی به بررسی مولفه‌های رضایت زناشویی در ازدواج‌های موفق و طولانی به مدت ۱۰ سال پرداخته است. وی در نتایج پژوهش خود به ۱۰ مولفه تاثیرگذار اشاره می‌کند که عبارتند از: تعهد به روابط زناشویی در طول زندگی، وفادار ماندن به همسر، ارزش‌های اخلاقی محکم، احترام به همسر، وفاداری جنسی، والد خوب بودن، داشتن ارزش‌های مذهبی، حمایت و لذت دو طرفه، هماهنگی و همدمی با همسر، توانایی عفو و بخشش و مورد بخشش واقع شدن. مذهب یکی از خصوصیات عمده درون بافت ازدواج است این خصوصیت با فعالیت‌هایی که زن و شوهر با هم انجام می‌دهند ارتباط داشته و بر آن تاثیر می‌گذارد زمانی که زن و شوهر در این زمینه به‌طور معناداری با هم تفاوت داشته باشند میزان طلاق افزایش و رضایت و ثبات زناشویی کاهش می‌یابد (به نقل از لهر^۳، ۲۰۰۶).

با در نظر گرفتن یافته‌های بدست آمده از این پژوهش به نظر می‌رسد که توجه به عوامل معنوی و اخلاقی در هنگام ازدواج و نیز در مشاوره قبل از ازدواج می‌تواند نقش به‌سزایی در ارتقای کیفیت ازدواج داشته باشد.

از محدودیت‌های این مطالعه می‌توان به گروه نمونه پژوهش حاضر اشاره کرد با توجه به این که از روش پژوهش کیفی استفاده شد و حجم نمونه پایین بود. لذا برای تعمیم نتایج به سایر افراد جامعه باید با احتیاط عمل شود.

با توجه به سابقه دیرینه مذهب، معنویت و اخلاق در زندگی و شیوه تصمیم‌گیری افراد و تاثیر مسائل اعتقادی در زندگی مردم آذربایجان بخصوص در تبریز و بر اساس نتایج پژوهش به مشاورانی که در زمینه ازدواج کار می‌کنند، پیشنهاد می‌گردد به آموزش و بینش دادن مسائل اخلاقی با تاکید بر مواردی نظیر اعتماد متقابل زوجین به یکدیگر، آموزش صبر، آگاه سازی در زمینه اهمیت صداقت، تشابه مذهبی و توجه به اعتقادات در مشاوره قبل از ازدواج بپردازند و به افراد در آستانه ازدواج پیشنهاد می‌گردد به کسب مهارت‌هایی نظیر درست صحبت کردن، احترام متقابل، اخلاق نیکو، درک طرف مقابل، گذشت، صبر،

1. Roizblatt
2. Fennell
3. Lehrer

قانع بودن، صداقت، مسئولیت پذیری و خودشناسی بپردازند و در زمینه مسائل مربوط به مذهب و اعتقادات به تعامل منطقی و احترام آمیز بپردازند.

منابع

- ثنايي، باقر. (۱۳۷۹). **مقیاس های سنجش خانواده**. تهران. انتشارات بعثت.
- حسین زاده، علی. (۱۳۸۹). **نقش عفت و حیا در رضایتمندی زن و شوهر**، فصلنامه معرفت اخلاقی، شماره ۲، بهار ۱۳۸۹ ص ۱۱۷.
- حسینی، میمنت؛ محمدی، مریم؛ یغمایی، فریده و علوی، حمید. (۱۳۸۴). **بررسی معیارهای انتخاب همسر زنان در شرف ازدواج مراجعه کننده به مراکز بهداشتی درمانی شهری تابعه دانشگاههای علوم پزشکی شهر تهران**، مجله علمی دانشکده ی پرستاری و مامایی دانشگاه علوم پزشکی تهران، شماره ۳.
- رضویون، شایسته. (۱۳۷۷). **بررسی مقایسه‌ای معیارهای همسر گزینی دختران مقیم در شبانه روزی حمایتی و دختران مقیم در خانواده و بررسی موانع ازدواج دختران مقیم در شبانه روزی حمایتی سازمان بهزیستی**، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علوم بهزیستس و توانبخشی تهران.
- روزنامه ایران. (۱۳۸۸). **ازدواج موفق؛ عامل مهم ایجاد جامعه سالم**، ۲۰ آبان.
- فرنام، فرناز. (۱۳۸۳). **بررسی تاثیر مشاوره قبل از ازدواج بر بهداشت جنسی و رضایت زناشویی در زوجین مراجعه کننده به مراکز بهداشتی درمانی دانشگاه علوم پزشکی تهران**، پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه علوم پزشکی تهران.
- منصوریان، یزدان. (۱۳۸۶). **گراند تئوری: نظریه سازی استقرایی بر اساس داده های واقعی**. فصلنامه پژوهش در مسائل تعلیم و تربیت. در دست چاپ.
- نظری، علی محمد. (۱۳۸۹). **مبانی زوج درمانی و خانواده درمانی**، تهران، انتشارات: نشر علم.
- نوابی نژاد، شکوه. (۱۳۸۳). **مشاوره ازدواج و خانواده درمانی**. تهران. انتشارات: انجمن اولیا و مربیان، چاپ چهارم.
- هومن، حیدرعلی. (۱۳۸۵). **راهنمای عملی پژوهش کیفی**. تهران انتشارات: سمت.

Bouchard, G., Lussier, Y., & Sabourin, S. (1999). **Personality and marital Adjustment**. Journal of Marriage and The Family, 61, 651-660.

Glaser, B. (2001). **The Grounded Theory Perspective: Conceptualization Contrasted With Description**, Sociology Press.

- Fennel, D. L. (2007). **Characteristics of long – term first marriage**, Journal of mental health counseling, 15, 445-460.
- Heaton, T.B. (1984). **Religious homogamy and marital satisfaction reconsidered**. Journal of Marriage and the Family, 46, 729-733.
- Kigin, M. (2005). **At- risk individuals awareness, motivation, roadblocks to participation In premarital interventions and behaviors following completion of the relationship**. Evaluation-Brigham Young University.
- Kvale, S., & Svend, B. (2009). **InterViews: Learning the Craft of Qualitative Research Interviewing**, Second Editions, Sage Publications.
- Larson, J. H. (2004). **Innovations in marriage education: Introduction and challenges**. Family Relations, 53, 421- 424.
- Lehrer, E. (2006). **Age at marriage and marital instability: Revisiting the Becker-Lades-Micheel hypothesis**. University of Illinois at Chicago and IZABONN.
- Olson, D. H., & Olson-Sigg, A. K. (1999). **PREPARE/ENRICH Program: Version 2000**. Retrieved April 24, 2009, from <http://www.prepare-enrich.com>.
- Roizblatt A, Kaslow F, Rivera S, Fuchs T, Conejero C & Zacharias, A. (1999). **Long lasting marriages in Chile**. Contemporary Family Therapy; 21: 113-129
- Sokolski, D., & Hendrick, S. (1999). **Fostering marital satisfaction**. Family Therapy, 26, 39- 49.
- Stanley, S.M. (2001). **Making a case for premarital education**, Family Relations, 50, 272-280.